

РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ КООПЕРАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

В. Л. Коваленко, здобувач
Вінницький національний аграрний університет

Розглядаються питання розвитку кооперативних відносин в аграрній економіці, аналізуються причини та фактори стримування розвитку кооперації на селі, пропонуються напрями активізації кооперативного руху в рамках важелів державної аграрної політики.

Постановка проблеми. Загальнодержавна потреба в кооперації на пряму залежить від стану розвитку ринкових відносин в аграрній сфері, загострення конкурентної боротьби та лібералізації економіки в цілому. Сучасний досвід кооперації в Україні свідчить про високі темпи нарощування кооперативного агробізнесу. Централізація і концентрація капіталу, перехід на інноваційні управлінські технології, використання постіндустріальних можливостей розвитку в поєднанні зі збереженням основних кооперативних цінностей сприяли утворенню конкурентоспроможних кооперативних об'єднань, які стали «локомотивами» розвитку аграрного ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що в розвиток теорії кооперації та інтеграції вагомих внесок належить відомим зарубіжним вченим: І. Ансоффу, П. Друкеру, Р. Коузу, М. Портеру, А. Стрікленду, А. Томпсону та ін. Серед вітчизняних дослідників цієї тематики глибиною досліджень відрізняються праці: В. Г. Андрійчука, В. В. Зіновчука, Ю. М. Коденської, М. Й. Малика, П. Г. Саблука, О. М. Шпичака та ін. Проте, аналіз наукової літератури та сучасного досвіду кооперації свідчить про наявність проблемних питань в розвитку кооперативного руху, а тому є необхідність його подальших системних досліджень.

Мета і методика дослідження. Метою даного дослідження є визначення особливостей і тенденцій розвитку кооперації в аграрному секторі економіки та окреслення її перспектив в умовах системних трансформаційних змін. Методологічною основою при цьому виступають методи економічного аналізу, монографічний та системних узагальнень.

Виклад основного матеріалу. Роль кооперації та агропромислової інтеграції в сучасних умовах господарювання сфери АПК пояснюється важливими позитивними наслідками, оскільки ці процеси виступають як спосіб захисту і реалізації економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників завдяки їх самоорганізації за рахунок власних ресурсів; можливість узгодити диференціацію доходів і доходів і добробуту людей з результатами їх діяльності; розвиток форм виробничої структури, яка обслуговує сільське господарство. Основним показником рівня кооперування в сільському господарстві є питома вага валової продукції кооперованих підприємств у загальному обсязі за окремими територіальними одиницями [1].

Кооперування та інтеграція в сільському господарстві має тенденцію до розвитку як в горизонтальному, так і вертикальному напрямках [2]. Розвиток таких форм кооперативних об'єднань дозволяє досягнути: вищого рівня організації сільськогосподарського та промислового виробництва за рахунок більш ефективного використання ресурсного потенціалу та підвищення на цій основі продуктивності праці; поглиблення спеціалізації та концентрації сільськогосподарського виробництва; поєднання в єдиному інтегрованому формуванні підприємств сільськогосподарського виробництва й переробної промисловості при дотриманні необхідних пропорцій їх взаєморозвитку [3].

Тенденції розвитку кооперативних структур в галузі АПК вказують на вектор їх поглинання у більш потужних інтегрованих структурах. Як результат, за останні десять років кількість сільськогосподарських

кооперативів скоротилася більше як удвічі (з 1400 у 2000 р. до 550 у 2010 р.). Чисельність зайнятих у цьому секторі аграрного виробництва зменшилась у 4 рази. Разом з тим, показники виручки від реалізації продукції і послуг кооперативів зросли на 58 %, а прибуток – у 8 разів [3]. Такі дані переконують в необхідності розвитку кооперації в аграрному секторі навіть за умов ринкової економіки.

Разом з тим, в кооперативному русі системи АПК є досить багато невіршених питань, що стримує подальший його розвиток на перспективу. Не зважаючи на усвідомлення економічними агентами об'єктивної потреби у створенні кооперативного сегмента аграрного ринку, істотно стримує розвиток цього процесу відсутність початкового матеріалу. Її розв'язання залежить значною мірою від пошуку внутрішніх джерел фінансування, що також є одним з основних правил кооперації, оскільки забезпечує її належність від третіх осіб – інвесторів. Як зазначає В. Зіновчук, мистецтво фінансового менеджменту полягає в тому, щоб заохочувати членів кооперативу добровільно вкладати додаткові кошти у своє підприємство, тим самим сприяти його фінансовому оздоровленню [2].

Близьким до цього є невіршене питання фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів кооперативних відносин (мова йде про кредитні спілки та кооперативні банки). Зауважимо, що кредитні спілки є складовою небанківських кредитних структур фінансового ринку і різновидом фінансового кооперативу, оскільки вони функціонують за обов'язковим дотриманням принципів кооперування. Кредитування учасників аграрного ринку можливе з урахуванням таких напрямів господарської діяльності кредитних спілок: а) отримання кредитів від імені членів кредитної спілки також фермерськими господарствами та приватними підприємствами, які перебувають у їх власності; поручительство виконання членом спілки зобов'язань перед третіми особами; б) залучення кредитів банків, кредитів об'єднаної кредитної спілки, коштів інших установ та організацій виключно для надання кредитів своїм членам; в) оплата за дорученням своїх членів вартості товарів, робіт і послуг в обсягах наданого їм кредиту [4]. Втім, як показує практика, нині комерційні банки нехтують інтересами дрібних сільськогосподарських кооперативів спираючись на незадовільну капіталізацію банківської системи.

Особливого значення в розвитку кооперативних відносин набуває участь домогосподарств у цих процесах. Основними передумовами кооперації селянських домогосподарств можуть бути:

- забезпечення селянських господарств земельними ділянками та встановлення умов їх ефективного використання;

- надання допомоги селянським домогосподарствам матеріальними ресурсами (насінням, кормами, добривами тощо);
- реалізація селянськими домогосподарствами молодянку худоби та птиці;
- передача в оренду селянським домогосподарствам необхідних їм засобів малої механізації;
- участь в організації виробництв і цехів зі спільної переробки сільськогосподарської продукції безпосередньо в сільських поселеннях;
- сприяння державою власникам селянських домогосподарств в отриманні пільгових кредитів;
- заохочення голів сільських рад виступати координаторами у запровадженні кооперації селянських домогосподарств, передавати їм в оренду приміщення та основні засоби, які перебувають під юрисдикцією сільської громади [3, с. 90].

Селянським домогосподарствам доцільно кооперуватися, передусім, з фермерськими господарствами, сільськогосподарськими підприємствами та регіональними агропромисловими утвореннями в напрямі заготівлі, зберігання, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції. Є сенс кооперування і між самими селянськими домогосподарствами. Селянські кооперативи можуть значно полегшити діяльність окремих сільських мешканців, оскільки можна здійснювати сумісний обробіток присадибних ділянок, відносно недорого закуповувати насіння, корми, добрива та вигідно продавати надлишки своєї продукції тощо. Вирішення цих питань слід віднести до компетенції регіональних органів влади і управління. Багато спеціалістів [5] вважають також, що розвитку кооперативів на селі не сприяє і чинне законодавство.

Висновки. Аналіз процесів формування та розвитку кооперативних відносин в аграрному секторі економіки вказує на його протиріччя. З однієї сторони, існує необхідність і доводиться ефективність створення кооперативів для розв'язання сукупності економічних, соціальних і екологічних проблем на селі, а з іншої. – прослідковується скорочення кооперативної форми господарювання, особливо в обслуговуючій сфері. Очевидно, спільний знаменник оптимізації в цьому напрямі слід шукати у змісті удосконалення державної економічної політики для села.

Список використаних джерел

1. Канінський П. К. Розвиток обслуговуючої кооперації в сільському господарстві України: монографія / П. К. Канінський, В. К. Збарський, В. О. Цимбал. – К.: ННЦ «УАЕ», 2010. – 244 с.

2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – К.: Логос, 2001. – 378 с.
3. Збарський В. К. Участь селянських домогосподарств у процесах кооперації та агропромислової інтеграції / В. К. Збарський, М. П. Канінський // Економіка АПК. – 2011. – С. 3–8.
4. Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери / О. М. Могильний. – Ужгород: УВА, 2005. – 400 с.
5. Малік М. Й. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК / М. Й. Малік, Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 3–8.